

روش‌شناسی پژوهش مرور مفهومی در نظام سلامت

چکیده

دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۶ ویرایش: ۱۴۰۰/۰۷/۲۳ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳ آنلاین: ۱۴۰۱/۰۱/۰۱

علی محمد مصدق راد^۱، مهناز

افشاری^۲، فرشته کریمی^{۳*}

۱- مرکز تحقیقات مدیریت اطلاعات سلامت،
دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران،
تهران، ایران.

۲- مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر
سلامت، دانشگاه علوم پزشکی ساوه، ساوه،
ایران.

۳- گروه علوم مدیریت و اقتصاد بهداشت،
دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران،
تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: تهران، دانشگاه علوم پزشکی تهران،
دانشکده بهداشت، گروه علوم مدیریت و اقتصاد
بهداشت.

تلفن: ۰۲۱-۸۹۸۹۱۲۹

E-mail: fereshtek69@gmail.com

زمینه و هدف: مرور مفهومی یک روش خلاقانه پژوهشی برای تولید دانش جدید در زمینه یک مفهوم مبهم و پیچیده است که به تبیین و شفاف‌سازی مفهوم، اجزای آن و ارتباطش با مفاهیم مرتبط کمک می‌کند. مطالعه حاضر با هدف تبیین روش پژوهش انجام مطالعه مرور مفهومی در نظام سلامت انجام شد.

روش بررسی: این مطالعه با روش مرور حیطه‌ای در بازه زمانی مهر ۱۴۰۰ تا آذر ۱۴۰۰ در دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. مقالات مرتبط با روش پژوهش مرور مفهومی در بازه زمانی ۱۹۵۰ تا ۲۰۲۱ میلادی در پایگاه‌های اطلاعاتی PubMed، Science Direct، Embase، Scopus و موتورهای جست‌وجو Google و Google Scholar جست‌وجو و جمع‌آوری شدند.

در نهایت، تعداد ۸۳ مقاله برای بررسی نهایی انتخاب و با روش تحلیل روایتی تحلیل شدند.

یافته‌ها: مطالعه مرور مفهومی یک روش پژوهش نظام‌مند، علمی و عینی است که با تحلیل، ترکیب و تفسیر یافته‌های مطالعات اولیه و ثانویه به شناسایی و تبیین ابعاد، اجزا، ویژگی‌ها و کاربردهای یک مفهوم خاص و تعریف آن کمک می‌کند. یک پروتکل اجرایی برای مرور مفهومی معرفی شد که شامل هشت گام انتخاب مفهوم، تعریف معیارهای ورود و خروج، انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی و استراتژی جست‌وجو، انتخاب و گزارش مطالعات با استفاده از فلوجارت، ارزشیابی اعتبار مطالعات انتخاب شده، استخراج اطلاعات مربوط به تعریف، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و معیارهای ارزشیابی مفهوم از مطالعات انتخاب شده، ترکیب داده‌های مطالعات و توسعه مدل مفهومی و نتیجه‌گیری از یافته‌های سنتز شده است. همچنین ساختار نگارش و ارزشیابی مطالعات مرور مفهومی بیان شدند.

نتیجه‌گیری: مرور مفهومی با شناسایی عناصر و اجزای یک مفهوم پیچیده و پیش‌نیازها و پیامدهای آن و برقراری ارتباط منطقی بین آن‌ها به توسعه تئوری‌های موجود کمک بسیار زیادی می‌کند.

کلمات کلیدی: مرور مفهومی، نظام سلامت، روش‌شناسی.

مقدمه

به همین دلیل، افراد تصورات مختلفی نسبت به آن می‌دارند. مفاهیم تصاویر ذهنی را در قالب واحدهای معنایی نشان می‌دهند تا بتوان جنبه‌های مختلف پدیده‌های مورد نظر را شناسایی کرد.^۳

مفهوم برجستگی است که به صورت کلمه یا عبارت بیان می‌شود و ماهیت یک پدیده را خلاصه بیان می‌کند.^۴ مفاهیم با سازماندهی و خلاصه کردن اطلاعات، اندازه‌گیری و آزمایش آن‌ها، علم و پدیده‌های جهان هستی را با هم مرتبط می‌کنند.^۱ مفاهیم ابزارهای

مفهوم Concept اصطلاحی مختصر است که ویژگی‌های یک پدیده را نشان می‌دهد. Morse و همکاران مفهوم را "نمایش انتزاعی یک پدیده" توصیف می‌کنند.^۱ مفاهیم تصاویر ذهنی پدیده‌ها هستند و خود آن پدیده‌ها نیستند.^۲ به‌عنوان مثال، مفهوم یک میز در اتاق در حقیقت، تصویر ذهنی آن میز در ذهن ماست و خود میز نیست.

تشکیل‌دهنده مفهوم و ارتباط بین آن‌ها، تعیین عوامل موثر بر مفهوم مورد نظر و همچنین، شناسایی پیامدهای مفهوم مورد نظر می‌شود. به عبارتی، مرور مفهومی یک روش خلاقانه برای تولید دانش جدید در زمینه یک موضوع مبهم و پیچیده است. مرور مفهومی با شناسایی عناصر و اجزای یک مفهوم انتزاعی و پیچیده و پیش‌نیازها و پیامدهای آن و برقراری ارتباط منطقی بین آن‌ها به توسعه تئوری‌های موجود کمک بسیار زیادی می‌کند.^۸

هدف اصلی مطالعه مرور مفهومی ایجاد تمایز بین مفاهیم و تبیین روابط و تمایز ویژگی‌های بین مفاهیم است. به‌عنوان مثال، در پرستاری، اضطراب (Anxiety) و ترس (Fear) گاهی اوقات به‌جای یکدیگر استفاده می‌شوند، در حالی‌که آن‌ها مفاهیم متفاوتی هستند. اگرچه این دو واژه ممکن است اثرات تقریباً مشابهی ایجاد کنند (افزایش فشار خون)، ولی، اجزای آن‌ها متفاوت است و در متون عمومی و تخصصی تعاریف جداگانه‌ای دارند. تعریف و تبیین دقیق این مفاهیم برای طراحی، اجرا و ارزشیابی مداخلات ضروری است.

مرور مفهومی با تبیین و تعریف عملیاتی یک مفهوم به درک متقابل مفهوم کمک می‌کند که در نظریه‌پردازی و بکارگیری تئوری‌ها در عمل کمک شایانی می‌کند. تئوری‌ها غالباً با کمک تعاریف مفاهیم توسعه‌یافته با استفاده از تحلیل مفاهیم و مطالعات مرور مفهومی توسعه می‌یابند. همچنین، رابطه بین مفهوم و محیط زمینه آن در نظریه‌پردازی باید مورد توجه قرار گیرد. مفاهیم در محیط‌های مختلف معانی متفاوتی ممکن است پیدا کنند.

اغلب در حوزه بهداشت و درمان با مفاهیمی مواجه می‌شویم که انتزاعی هستند و معنایشان نامشخص است و یا اینکه بد تعریف شدند. بنابراین، برای خلق و توسعه دانش و تقویت عملکرد مدیران و کارکنان سازمان‌های بهداشتی و درمانی، نیازمند استفاده از روش‌های علمی، عینی و نظام‌مند برای تحلیل مفاهیم هستیم. داشتن تعریف درست از مفاهیم در حوزه نظام سلامت و آگاهی از کاربردهای آن‌ها منجر به توسعه تئوری‌ها می‌شود. برخی از مفاهیم مورد استفاده در نظام سلامت، مبهم، پیچیده و انتزاعی هستند و تعاریف متعددی برای آن‌ها ارایه شده است. مفاهیمی نظیر سیاست (Policy)، دسترسی (Access)، عدالت (Equity)، کارایی (Efficiency)، کیفیت (Quality)، شفافیت (Transparency)، محرمانه بودن (Confidentiality)، ارزش (Value)، پاسخگویی (Responsiveness) و مسئولیت‌پذیری (Accountability) با توجه به

ارتباطی هستند و باید معنای آن‌ها را به وضوح مشخص کرد تا بتوان به درستی از آن‌ها استفاده کرد. بنابراین، یک مفهوم باید به وضوح تعریف و حدود آن مشخص شود.

مفهوم باید با استفاده از یک سری ویژگی‌های لازم و کافی بیان شود که اجزای وجودی آن را تشکیل می‌دهد که در طول زمان تغییر نمی‌کند و با استفاده از آن‌ها بتوان آن مفهوم را از سایر مفاهیم مشابه متمایز کرد.^۹ توسعه دانش و تئوری در زمینه‌های علمی مستلزم شناسایی ماهیت مفاهیم و اهمیت آن‌ها در زمینه موردنظر است.

تحلیل مفهوم (Concept analysis) یا تحلیل مفهومی (Conceptual analysis) شاخه‌ای از علم زبان‌شناسی تجربی است که به تعریف و تبیین یک اصطلاح می‌پردازد. تحلیل مفهوم فراتر از تعریف لغوی مفهوم (Concept definition) است که براساس آن یک واژه تعریف می‌شود. به‌عنوان مثال، «تمایل داشتن» (Desire) را «خواستن» (Want) تعریف می‌کنیم. در حالی‌که، این دو واژه دقیقاً مترادف نیستند و کاربرد یکسانی ندارند.

تحلیل مفهوم به شناسایی اجزای مفهوم و ارتباط بین آن‌ها و در نتیجه، تبیین بهتر کاربرد مفهوم کمک می‌کند. همچنین، تحلیل مفهوم متفاوت از سنتز مفهوم (Concept synthesis) است که در آن مفاهیم از مجموعه‌ای از داده‌ها یا مشاهدات استخراج می‌شوند و کنار هم قرار می‌گیرند. تحلیل مفهوم با اشتقاق مفهوم (Concept derivation) هم متفاوت است که مفاهیم از یک رشته به رشته دیگر منتقل می‌شوند و تعریف مجدد می‌شوند. تاکید، صرف بر تحلیل مفهوم بدون توجه به توسعه مفهوم منجر به توسعه دانش تخصصی نخواهد شد. از طرف دیگر، اعتبار و روایی پایین روش مورد استفاده در مطالعات تحلیل مفهوم مانع استفاده بهینه از یافته‌های این نوع مطالعات خواهد شد.^۶

محدودیت‌های روش‌شناسی مطالعات تحلیل مفهوم مانع درک عمیق مفاهیم و در نهایت، عدم امکان توسعه تئوری‌ها خواهد شد.^۷ بنابراین، روش معتبری باید برای تعریف و تبیین مفاهیم به‌منظور توسعه تئوری‌ها به‌کار گرفته شود.

مطالعه مرور مفهومی (Conceptual review) یک نوع مطالعه کیفی ثانویه است. هدف مطالعه مرور مفهومی شفاف‌سازی مفاهیم پیچیده و مبهم در تئوری‌های موجود است که در نهایت، منجر به ارایه یک تعریف عملیاتی از مفهوم مورد نظر، تبیین اجزای

جمع‌آوری، خلاصه‌سازی و گزارش یافته‌ها و مشاوره اختیاری با صاحب‌نظران در مورد یافته‌های به‌دست آمده است.^{۱۰} از پایگاه‌های اطلاعاتی انگلیسی PubMed، Science Direct، Scopus و Embase و پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی Magiran، SID، Iranmedex و موتورهای جست‌وجوگر Google و Google scholar برای یافتن منابع علمی استفاده شد. کلیدواژگان مورد استفاده شامل Concept analysis، Conceptual analysis، Concept review، Health و Protocol، Methodology، Method، Conceptual review system و معادل فارسی آن‌ها بودند. همچنین، فهرست مطالعات به‌دست آمده نیز بررسی شدند.

معیارهای ورود شامل مقالات فارسی و انگلیسی منتشر شده در بازه زمانی اول ژانویه ۱۹۵۰ تا ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۱ میلادی بود که به روش‌شناسی مرور مفهومی اشاره کرده بودند. معیارهای خروج از مطالعه، شامل مطالعات منتشر شده به زبان‌های غیر از فارسی و انگلیسی، خارج از بازه زمانی مورد بررسی، چکیده همایش‌ها، مقالات خارج از موضوع روش‌شناسی و مطالعات فاقد متن کامل بودند.

انتخاب مطالعات براساس معیارهای ورود و خروج توسط دو نفر از نویسندگان انجام شد. پس از جمع‌آوری مقالات، عناوین و چکیده مقالات بررسی و موارد تکراری حذف شدند. از فرم جمع‌آوری اطلاعات شامل نویسندگان، نوع مطالعه، سال انتشار، محل انتشار، حوزه پژوهش، تعریف مرور مفهومی، کاربرد مرور مفهومی، پروتکل انجام مرور مفهومی، ساختار مقاله مرور مفهومی و چک لیست ارزشیابی مقالات مرور مفهومی برای استخراج اطلاعات استفاده شد.

به‌طور کلی، تعداد ۷۹۳۲ مطالعه در جست‌وجوی اولیه به‌دست آمد. ابتدا عنوان مقالات با توجه به معیارهای ورود و خروج غربالگری شد و تعداد ۷۱۲۶ مطالعه حذف شدند. پس از بررسی چکیده مطالعات باقیمانده، تعداد ۷۰۵ مطالعه غیر مرتبط حذف شده و تعداد ۱۰۱ مطالعه برای بررسی متن کامل باقی ماند.

با بررسی متن کامل مطالعات تعداد ۱۸ مطالعه به‌دلیل عدم ذکر روش مرور مفهومی حذف شده و در نهایت، ۸۳ مطالعه برای بررسی نهایی انتخاب شدند. داده‌های کیفی به‌دست آمده با روش تحلیل روایتی (Narrative analysis) تحلیل شدند.^{۱۱}

تفاوت‌های محیطی و زمینه‌ای، تعاریف مختلفی دارند. در نتیجه، ابزارهای متفاوتی برای سنجش آن‌ها توسعه یافتند و براساس آن‌ها اقدامات متفاوتی برای دستیابی به آن‌ها بکار گرفته شدند و شاهد تفاوت معناداری در دستیابی به این مفاهیم در کشورهای مختلف هستیم.

بنابراین، پژوهشگران باید این مفاهیم را تجزیه و تحلیل کنند و با اطلاعات موجود به تعریف مفهوم، تعیین مرزها، شناسایی اجزا و ابعاد و تعیین کاربردهای آن کمک کنند. استفاده از روش پژوهش مرور مفهومی برای تبیین یک مفهوم کمک به‌سزایی در ایجاد زبان مشترک در مورد مفاهیم مبهم و پیچیده در نظام سلامت و در نهایت، کاهش شکاف در عملیاتی‌سازی این مفاهیم در نظام سلامت می‌کند. مدل‌ها و روش‌های متعددی برای انجام مطالعات تحلیل مفهوم و مرور مفهومی وجود دارد که هر کدام مزایا و معایب خاص خود را دارد. تفاوت این مدل‌ها و روش‌ها منجر به دستیابی به نتایج متفاوت در مطالعات مرور مفهومی خواهد شد. بنابراین، مطالعه حاضر با هدف تبیین روش پژوهش مرور مفهومی در نظام سلامت انجام شد.

روش بررسی

این مطالعه با روش مرور حیطه‌ای (Scoping review) در بازه زمانی مهر ۱۴۰۰ تا آذر ۱۴۰۰ در دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. روش مرور حیطه‌ای نوعی مطالعه کیفی ثانویه است که به‌منظور سنتز شواهد پژوهشی اصیل استفاده می‌شود. مطالعه مرور حیطه‌ای مانند مرور نظام‌مند شامل فرایند ساختاریافته و روش جست‌وجوی نظام‌مند است، ولی، برخی از محدودیت‌های مرور نظام‌مند مثل ارزشیابی کیفیت مقالات مورد بررسی را ندارد. در نتیجه، تعداد بیشتری از منابع در زمان کمتری بررسی و استفاده می‌شوند.^۹

از پروتکل Arksey و O'Malley برای انجام این مطالعه مرور حیطه‌ای استفاده شد که شامل شش مرحله شناسایی سوالات پژوهش، شناسایی مطالعات مرتبط با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر، بررسی متون خاکستری، پایان‌نامه‌ها، مقالات مروری و رفرنس مطالعات در حیطه مورد پژوهش، انتخاب مطالعات مرتبط برای مرور از بین مطالعات اولیه، استخراج داده‌ها به‌صورت نمودار و جدول،

او اعتقاد داشت که تحلیل مفهوم به شیوه تفکر و اندیشیدن ما چارچوب و هدف می‌بخشد و مانع از به بیراهه رفتن آن در وسعت عقل و فرهنگ می‌شود. هدف Wilson ایجاد چیزی شبیه لغت‌نامه بوده که تعاریف مفهوم و کاربردهای مختلف آن بایستی به وضوح توضیح داده می‌شد.

انجام مطالعات با استفاده از روش مرور مفهومی در سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ میلادی همزمان با افزایش علاقه به توسعه تئوری‌ها آغاز شد. این روش از اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی در حوزه پرستاری با مدل‌های توسعه‌یافته توسط Chinn و Morse, Walker, Rodgers و توسعه یافت.^۲ و^۳ و^۴

در ابتدا مرور مفهومی روشی محدود بوده و بسیاری از مجلات تمایلی به انتشار این نوع مطالعات نداشتند. در اغلب موارد، مطالعات بدون بیان روشنی از مفاهیم انجام می‌شد. مفاهیم بارها و بارها تجزیه و تحلیل می‌شدند، در حالی‌که، با مشکلات علمی موجود همخوانی نداشتند و در طول زمان توسعه دانشی را به دنبال نداشتند.^۴ پس از آن مدل‌های زیادی بر پایه روش Wilson طراحی شدند که مهمترین تفاوت آن‌ها با مدل ویلسون در پایه‌های فلسفی آن‌ها بود.

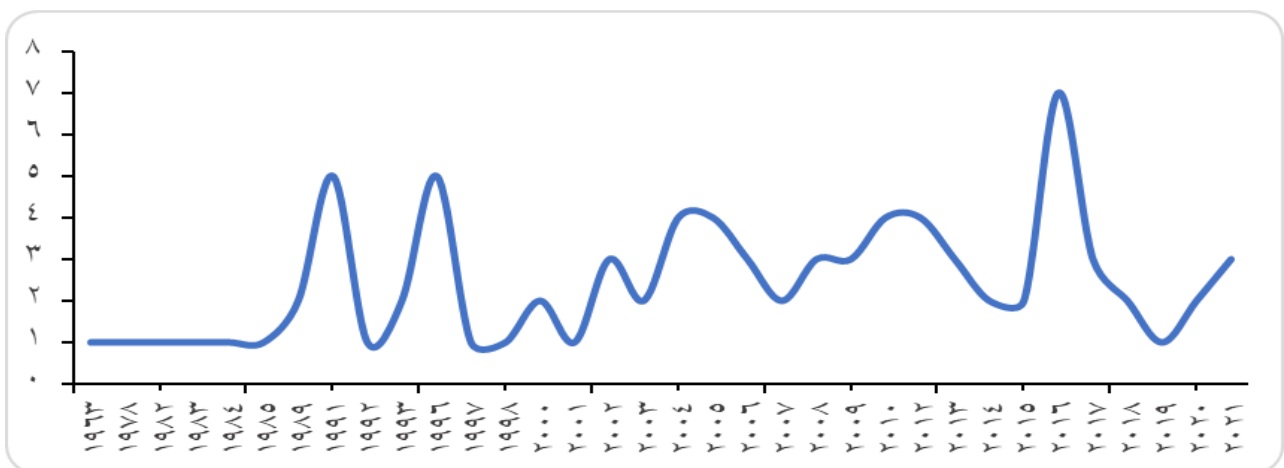
تعریف مرور مفهومی: تعاریف متعددی برای تحلیل مفهوم یا مرور مفهومی ارائه شده است (جدول ۱). Audi تحلیل مفهومی را روشی برای مطالعه نظام‌مند مفاهیم پیچیده زندگی مدرن تعریف کرده است.^{۱۵} از نظر Morse و همکاران تحلیل مفهوم فرایند تبیین، کشف و فهم مفاهیم به‌منظور شفاف‌سازی، تعیین حدود، مقایسه، اصلاح و اعتبارسنجی مفهوم است.^۱

ملاحظات اخلاقی در پژوهش‌های مروری نظیر عدم مداخله نظرات شخصی پژوهشگران در مراحل جمع‌آوری، تحلیل و گزارش داده‌ها در این مطالعه رعایت شد.

یافته‌ها

تعداد ۸۳ مطالعه در فاصله زمانی ۱۹۶۳ تا آخر سپتامبر ۲۰۲۱ میلادی به روش‌شناسی مطالعات مرور مفهومی پرداختند (نمودار ۱). بیشتر مطالعات در سال ۲۰۱۶ انجام شده بودند. بیشتر مطالعات در مجلات International Journal of Journal of Advanced Nursing (۱۱ مقاله)، Qualitative Methods (چهار مقاله)، Nursing forum (دو مقاله) چاپ شده بودند. Morse از دانشگاه یوتا (The University of Utah) آمریکا، Rodgers از دانشگاه ویسکانسین میلواکی (University of Wisconsin-Milwaukee) آمریکا، Penrod و Hupcey از دانشگاه پنسیلوانیا Pennsylvania State University بیشترین مقاله را در این زمینه نوشتند.^{۱۵} و^{۱۶} و^{۱۷}

تاریخچه مرور مفهومی: روش‌شناسی تحلیل مفهومی (Concept analysis) برای اولین بار توسط Wilson، یک کارشناس آموزشی، در سال ۱۹۶۳ میلادی به‌عنوان گام مهم دستیابی به وضوح علمی و مفهومی برای هدایت پژوهش مطرح شد.^{۱۲}

نمودار ۱: توزیع فراوانی مطالعات براساس سال انتشار مطالعات

جدول ۱: تعاریف مرور مفهومی

ردیف	سال	نویسنده مسئول	تعریف
۱	۱۹۸۳	Audi R و همکاران ^{۱۵}	روشی برای مطالعه نظام‌مند مفاهیم پیچیده زندگی مدرن
۲	۱۹۸۴	Sartori G و همکاران ^{۱۶}	روشی برای تعیین مفاهیم، ویژگی‌های آن‌ها و ارتباطشان با سایر مفاهیم
۳	۱۹۸۵	Kemp VH و همکاران ^{۱۷}	روشی رسمی و زبان‌شناسی برای تبیین ویژگی‌های مفهوم
۴	۱۹۹۰	Marsh G و همکاران ^{۱۸}	روشی برای درک ماهیت مفهوم و چگونگی تغییرات آن در طول زمان
۵	۱۹۹۱	Coombs JR و همکار ^{۱۹}	مجموعه روش‌هایی که برای روشن شدن معانی و مرزهای مفاهیم به‌کار برده می‌شود تا به بهبود درک مفاهیم کمک نموده و از پژوهش‌های آتی حمایت کند.
۶	۱۹۹۵	Walker LO و همکار ^{۲۰}	روش علمی که به تعریف مفهوم و تبیین ویژگی‌های آن کمک می‌کند.
۷	۱۹۹۶	Morse JM و همکاران ^۱	فرآیند تبیین، کشف و فهم مفاهیم به‌منظور شفاف‌سازی، تعیین حدود، مقایسه، اصلاح و اعتبارسنجی روش کشف عناصر معنایی مهم مفهوم
۸	۱۹۹۷	Mckenna H و همکاران ^{۲۰}	بخشی از علم اصطلاح‌شناسی که به تبیین و تشریح مفاهیم متعلق به یک کل و روابط آن‌ها می‌پردازد.
۹	۱۹۹۹	Suonuuti H و همکاران ^{۲۱}	روشی برای ترکیب دیدگاه‌های موجود از یک مفهوم و تمایز آن از سایر مفاهیم با هدف رفع شکاف‌ها یا ناسازگاری‌ها در گستره دانش آن رشته.
۱۰	۲۰۰۰	Knafel K و همکار ^{۲۲}	روشی که با تبیین ویژگی‌های پدیده‌ها و مفاهیم مهم منجر به ایجاد نظریه می‌شود.
۱۱	۲۰۰۴	Rew L و همکاران ^{۲۳}	روشی که با استفاده از بهترین متون علمی درباره یک مفهوم مشخص، منجر به روشن شدن معنای مفهوم به روش علمی می‌شود.
۱۲	۲۰۰۵	Penrod J و همکار ^{۲۴}	روشی که مفاهیم را به‌عنوان گروهی از اجزا، رویدادها و یا روابط در نظر می‌گیرد و با شناسایی دقیق ابعاد مفاهیم، آن‌ها را تعریف می‌کند.
۱۳	۲۰۰۶	Furner J و همکاران ^۳	روشی برای شناسایی مشکلات مفاهیمی که به‌صورت نادرست و غیر منطقی طبقه‌بندی شدند.
۱۴	۲۰۰۷	Machado A و همکار ^{۲۵}	روشی که با توسعه مفاهیم کلیدی در یک زمینه خاص منجر به ایجاد تحقیقات علمی می‌شود.
۱۵	۲۰۱۰	Cronin P و همکاران ^{۲۶}	روشی برای تحلیل مفاهیم، اصطلاحات، متغیرها، ساختارها، تعاریف، فرضیه‌ها و نظریه‌ها
۱۶	۲۰۱۰	Petocz A و همکار ^{۲۷}	روش تبیین و توصیف مفاهیم متعلق به یک کل، ویژگی‌ها و روابط آن‌ها با دیگر مفاهیم
۱۷	۲۰۱۰	Nuopponen A و همکاران ^{۲۸}	روش شناسایی ویژگی‌ها، خصوصیات و ابعاد یک مفهوم که منجر به درک فراتر از تعریف لغوی آن مفهوم می‌شود.
۱۸	۲۰۱۲	Fawcett J و همکاران ^۴	روش بررسی ویژگی‌ها و اجزای یک مفهوم با استفاده از یک فرآیند مروری دقیق
۱۹	۲۰۱۳	Dowling M و همکاران ^{۲۹}	روشی که با استفاده از تجربه‌های نظری و تامل در نمونه‌های احتمالی، منجر به آشکار شدن مرزهای مفاهیم مورد نظر می‌شود.
۲۰	۲۰۱۷	Bennett K و همکاران ^{۳۰}	

و تبیین ابعاد، اجزا، ویژگی‌ها و کاربردهای یک مفهوم خاص و تعریف آن کمک می‌کند».

کاربرد مرور مفهومی: مطالعه مرور مفهومی یک روش ترکیب مطالعات اولیه با ماهیت توصیفی و اکتشافی است که برای تبیین، شفاف‌سازی، تعیین حد و حدود (مرزها)، تعیین ویژگی‌ها و کاربردها، مقایسه، تصحیح، بهبود عملکرد، توسعه و ارزشیابی مفاهیم انتزاعی، مبهم و پیچیده به‌کار می‌رود.

روش مرور مفهومی در حوزه‌های مختلف مانند پرستاری، مدیریت و مراقبت‌های سلامت به‌کار گرفته شده است. پژوهشگران با

Fawcett تحلیل مفهوم را روشی برای شناسایی ویژگی‌ها، خصوصیات و ابعاد یک مفهوم می‌داند که منجر به درک فراتر از تعریف لغوی آن مفهوم می‌شود.^۴

شناسایی ابعاد، اجزا و ویژگی‌های یک مفهوم، درک ارتباط بین اجزای مفهوم، شناسایی مفاهیم مرتبط، تعیین مرزهای دقیق مفهوم و تعریف مفهوم به نوعی در تعاریف مطالعه مرور مفهومی اشاره شدند. بنابراین، ما پژوهش مرور مفهومی را این‌گونه تعریف می‌کنیم: «مطالعه مرور مفهومی یک روش پژوهش علمی، نظام‌مند و عینی است که با تحلیل، ترکیب و تفسیر یافته‌های مطالعات اولیه و ثانویه به شناسایی

برخی از مفاهیم مانند احترام (Respect)، پویایی (Mobility) و همکاری (Collaboration) کاربردهای چندگانه داشته و در زمینه‌های علمی مختلف، تعاریف متفاوتی دارند. بنابراین، کاربردهای یک مفهوم در زمینه‌های مختلف باید به درستی شناسایی شوند.

مفاهیم، سازنده تئوری‌ها هستند. بنابراین، تعریف دقیق مفاهیم برای توسعه تئوری بسیار ضروری است. روش مرور مفهومی در مطالعات با هدف توسعه تئوری هم کاربرد دارد.^{۱۴} محققان در این زمینه باید ماهیت مفهوم، ویژگی‌ها و کاربرد آن‌ها را تعریف و تبیین کنند. به عبارتی، زمانی که پژوهشگر به دنبال توسعه یا آزمون یک تئوری است، مفهوم مورد نظر باید به دقت تعریف شود.^{۱۵} بنابراین، مرور مفهومی یک روش پژوهشی مناسب برای توسعه گستره دانش است.

پروتکل انجام مرور مفهومی: برای انجام مرور مفهومی، از روش‌های معتبر باید استفاده شود تا نتایج حاصله قابل اعتماد باشد. پروتکل‌های متعددی برای انجام مطالعات مرور مفهومی وجود دارند. در این پژوهش، ۱۲ پروتکل برای انجام مطالعه مرور مفهومی شناسایی شد (جدول ۲). بیشتر این مدل‌ها در دهه ۸۰ و ۹۰ میلادی و توسط اساتید رشته پرستاری ارایه شدند.

Wilson اولین پروتکل انجام مطالعه تحلیل مفهوم را در سال ۱۹۶۳ میلادی ارایه کرد.^{۱۶} روش او در توسعه چهارچوب‌های مرور مفهومی بسیار اثرگذار بوده است. بسیاری از مدل‌های مرور مفهومی براساس کار Wilson تکامل یافتند. با وجود این، منتقدین روش Wilson را فاقد دقت علمی بالایی دانستند.^{۱۷، ۱۸، ۱۹}

مدل Wilson بیشتر منجر به تقویت تفکر انتقادی می‌شود تا اینکه منجر به تولید شواهدی برای بررسی و تحلیل علمی یک مفهوم شود. به‌طور کلی، مدل‌های اولیه مرور مفهومی به دلیل تاکید زیاد بر تعاریف لغت‌نامه‌ای مفاهیم، مورد انتقاد قرار گرفتند. در این مدل‌ها مراحل انجام کار مبهم بوده و از الگوی خاصی پیروی نمی‌کند. همچنین، جامعیت و تعمیم‌پذیری این مطالعات تضمین نمی‌شود. پایه فلسفی مدل Wilson و مدل‌های مبتنی بر آن مانند مدل Walker و Avant، مدل Kim و Schwartz و مدل Chinn و Kramer بر ایستایی مفاهیم استوار بود.^{۲۰}

این روش به تبیین مفاهیم کرامت (Dignity)، مراقبت‌های بهداشتی جامع (Holistic health care)، تئوری مراقبت (Caring theory)، پرستاری کل‌نگر (Holistic nursing)، مشارکت بیمار (Patient participation)، تجربه (Experience)، کار گروهی (Teamwork)، سیستم‌های پیچیده سازگار (Complex adaptive systems)، تعرفه خدمات بیمارستانی (Hospital service tariff)، تاب‌آوری نظام سلامت (Health System Resilience)، تعهد سازمانی (Organizational commitment) و حمایت‌طلبی (Advocacy) پرداختند.

مطالعه مرور مفهومی با تعیین ویژگی‌های مفهوم، شناسایی تفاوت‌های آن با سایر مفاهیم مشابه و متمایز کردن معنای مفهوم از سایر مفاهیم، به تبیین و شفاف‌سازی مفهوم کمک به‌سزایی می‌کند و آن مفهوم را تعریف عملیاتی می‌کند.^{۲۱} به‌عنوان مثال، Spigelmyer در مطالعه‌ای به تبیین مفهوم مقاومت به درمان Resistiveness to care در پرستاری پرداخت. این مفهوم معمولاً با مفاهیم پرخاشگری (Aggression) و تنش (Agitation) یکسان فرض می‌شد.^{۲۲} تعریف مفهوم باعث افزایش ادراک افراد از یک مفهوم شده و از این طریق عملکرد مفهوم بهبود می‌یابد.

به‌عنوان مثال، Mains هدف خود را از تحلیل و مرور مفهوم کرامت (Dignity) در پرستاری، افزایش آگاهی پرستاران نسبت به این مفهوم و درک آسیب‌پذیری بیماران تحت مراقبت آن‌ها بیان کرد.^{۲۳} همچنین، مطالعه مرور مفهومی با فراهم کردن شواهد علمی، نحوه تعریف مفاهیم و ماهیت تغییر آن را در طول زمان نشان می‌دهد.^{۱۸}

مرور مفهومی برای تمایز بین ویژگی‌های تعیین‌کننده یک مفهوم و ویژگی‌های نامربوط آن مفهوم نیز کاربرد دارد.^{۲۴} علاوه بر این، مطالعه مرور مفهومی برای ایجاد ارتباط بین مفاهیم در یک زمینه علمی خاص هم استفاده می‌شود.^{۲۵} به‌عنوان مثال، Henneman همکاری (Collaboration) را شیوه رفتاری بین فردی یا حل تعارضات تعریف کرده است. مفاهیم رقابت (Competition)، مصالحه (Compromise)، اجتناب (Avoidance) و سازش (Accommodation) درجات مختلفی از همکاری را در بر دارند و به‌عنوان مفاهیم مرتبط با مفهوم همکاری بررسی شدند.^{۲۳}

جدول ۲: پروتکل‌های انجام مرور مفهومی

ردیف	سال	نویسندگان	پروتکل پژوهش
۱	۱۹۶۳	Wilson J و همکاران ^{۱۲}	۱- تعیین سوالات مرتبط با مفهوم، ۲- انتخاب سوال تحقیق، ۳- توصیف یک نمونه واقعی از کاربرد مفهوم، ۴- توصیف نمونه مخالف، ۵- تعیین ویژگی‌ها و جنبه‌های اساسی موضوع، ۶- تعیین مرزهای مفهوم، ۷- خلق نمونه‌های غیر واقعی در صورت نبود نمونه واقعی، ۸- تعیین زمینه‌های اجتماعی کاربرد مفهوم، ۹- تعیین دانش موجود در رابطه با مفهوم، ۱۰- نتایج عملی و ۱۱- نتایج زبان‌شناسی ۱- انتخاب مفهوم، ۲- تعیین هدف تحلیل، ۳- تعیین کاربردهای مفهوم، ۴- تعیین ویژگی‌های مفهوم، ۵- شناسایی یک مدل نمونه، ۶- تعیین مفاهیم مشابه و مخالف، ۷- تعیین پیش‌نیازها و پیامدهای مفهوم و ۸- تعیین موارد تجربی
۲	۱۹۸۳	Walker LO و همکاران ^۲	
۳	۱۹۸۵	Picht H و همکاران ^{۳۴}	۱- تعیین ملاحظات کلی، ۲- محدود کردن زمینه مفهوم، ۳- تقسیم زمینه‌ها به واحدهای یکسان، ۴- جمع‌آوری منابع، ۵- استخراج و دسته‌بندی مفاهیم، ۶- تعیین سیستم مفاهیم، ۷- تجزیه و تحلیل اطلاعات و ۸- گزارش نهایی
۴	۱۹۹۳	Rodgers BL و همکاران ^۵	۱- شناسایی مفهوم، ۲- انتخاب روش مناسب برای جمع‌آوری داده‌ها، ۳- جمع‌آوری داده‌های مرتبط، ۴- تحلیل داده‌ها، ۵- انتخاب یک مثال و نمونه برای مفهوم و ۶- شناسایی فرضیه‌ها و کاربردها برای توسعه بیشتر مفهوم
۵	۱۹۸۹	Teasdale K و همکاران ^{۳۵}	۱- تعیین کاربرد مفهوم، کاربرد در زبان و حوزه مطالعه، ۲- تعیین ویژگی‌های مشخص و زمینه‌های کلیدی کاربرد مفهوم، ۳- ایجاد یک مدل نمونه، ۴- ایجاد نمونه‌های مرتبط، مرزی و نامرتب با مفهوم، ۵- تعریف منابع عملی، و ۶- شناسایی حوزه‌های مرتبط برای مطالعات آتی
۶	۱۹۹۱	Chinn P و همکاران ^{۱۴}	۱- انتخاب مفهوم، ۲- تعیین هدف مطالعه، ۳- جمع‌آوری منابع و تعیین تعاریف موجود، ۴- تعیین زمینه‌ها و ارزش‌های مفهوم، و ۵- تدوین معیارها
۷	۱۹۹۳	Schwartz-Barcott D و همکاران ^{۳۶}	مرحله نظری (۱- انتخاب مفهوم، ۲- جست‌وجوی ادبیات موضوعی، ۳- تعریف و اندازه‌گیری مفهوم، ۴- انتخاب یک تعریف عملیاتی)، مرحله کار میدانی (۵- تعیین زمینه، ۶- مذاکره برای ورود، ۷- انتخاب موارد، ۸- جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها)، و مرحله تحلیل نهایی (۹- جمع‌بندی و نوشتن یافته‌ها)
۸	۲۰۰۰	Morse J.M و همکاران ^{۳۷}	۱- تعیین تعریف مفهوم، ۲- شناسایی ویژگی‌ها، ۳- تعیین مرزهای مفاهیم، ۴- تعیین پیش‌شرط‌ها و ۵- تعیین نتایج مفاهیم
۹	۲۰۰۴	Penrod J و همکاران ^{۲۴}	۱- تعیین مفهوم و جمع‌آوری اطلاعات، ۲- ارزیابی مطالعات براساس معیارهای معرفت‌شناسی، عملی، منطقی و زبانی و ۳- ارزیابی منابع و ارائه یک دیدگاه کلی درباره مفهوم
۱۰	۲۰۰۹	Jabareen Y و همکاران ^{۳۸}	۱- تعیین منابع اطلاعات، ۲- مطالعه دقیق و دسته‌بندی اطلاعات، ۳- شناسایی و نام‌گذاری مفاهیم، ۴- تجزیه و طبقه‌بندی مفاهیم، ۵- ادغام مفاهیم، ۶- سنتز، ۷- اعتبارسنجی چارچوب مفهومی و ۸- بازنگری چارچوب مفهومی
۱۱	۲۰۱۰	Nuopponen A و همکاران ^{۲۸}	۱- تعیین هدف تحلیل مفهوم، ۲- تعیین دامنه و زمینه مفهوم، ۳- جمع‌آوری مطالب، ۴- توسعه سیستم اولیه تحلیل مفهوم، ۵- تحلیل سیستماتیک مطالب و ۶- تحلیل بیشتر و نتیجه‌گیری براساس هدف مطالعه
۱۲	۲۰۱۲	Fawcett J و همکاران ^۴	۱- انتخاب مدل مفهومی، ۲- انتخاب مفهوم، ۳- مفهوم تئوری میان مدت و ۴- تعیین دامنه مطالعات و منابع مورد استفاده

عدم توجه به زمینه مورد نظر و عدم تعیین دقیق دامنه بررسی مطالعات و پایگاه‌های اطلاعاتی یکی از ضعف‌های برخی از مدل‌های پیشین انجام مطالعه مرور مفهومی است. به دلیل عدم تعیین مرز انجام مطالعه، تمامی اصطلاحات و واژگان مترادف یا مرتبط با مفهوم در زمینه‌های مختلف وارد بررسی مفهوم شده و تجزیه و تحلیل را با مشکلات زیادی روبرو می‌کنند.

کفایت داده‌ها در این روش‌ها مورد توجه قرار نگرفته و راهنمای جامعی برای انجام کار و ارزیابی کیفیت اطلاعات وجود

در این رویکرد ماهیت مفهوم ایستا در نظر گرفته می‌شد که در زمینه‌های مختلف تغییر نمی‌کند. در نتیجه، این روش موجب ساده-انگاری مفاهیم پیچیده می‌شد. در مقابل، در مدل Rodgers، پایه‌های فلسفی تحلیل مفهوم بر پویایی مفاهیم و تکامل آن‌ها با توجه به تغییر زمینه و عوامل محیطی بنا شده است. مفاهیم تحت تاثیر اهمیت، استفاده و کاربردشان قرار دارند.^۵ برخی از مدل‌ها مثل مدل Morse با استفاده از ارزیابی انتقادی و با شناسایی و شفاف ساختن ویژگی‌های مفاهیم به توسعه علم و دانش کمک می‌کنند.^۱

شود، مثل تحلیل مفهوم "خستگی مرتبط با بیماری سرطان". سپس، معیارهای ورود و خروج مطالعه برای افزایش اعتبار نتایج باید تعیین شوند. یک مفهوم ممکن است در زمینه‌های مختلف استفاده شود.

بنابراین، با انتخاب این معیارها مرزها و حد و حدود مفهوم مشخص می‌شود. به‌عنوان مثال، مفهوم «تعرفه خدمات بیمارستانی» در مطالعه مرور مفهومی تعرفه خدمات بیمارستانی انتخاب شد.^{۴۲} این مفهوم به درستی تعریف و تبیین نشده و گاهی اوقات معادل مفاهیمی مانند قیمت، نرخ، شارژ و هزینه استفاده می‌شود. مطالعه محدود به کاربرد مفهوم تعرفه برای خدمات بیمارستانی بود.

معیار ورود مطالعات شامل مقالات مروری و پژوهشی در زمینه مفهوم تعرفه خدمات بیمارستانی منتشر شده تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹ میلادی بود. معیارهای خروج از مطالعه شامل مطالعات منتشر شده به زبان‌های مختلف به‌جز انگلیسی و فارسی، موارد منتشر شده پس از ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹، ادبیات خاکستری و مقالات منتشر شده در همایش‌ها بود.

مرحله دوم انجام مرور مفهومی (جست‌وجوی مفهوم) شامل چهار گام انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی و استراتژی جست‌وجو، انتخاب مطالعات، ارزشیابی مطالعات و استخراج اطلاعات از آن‌ها است.

نمودار ۱: مراحل انجام مرور مفهومی

ندارد. در برخی مدل‌ها، یک مثال یا مصداق (Case) عینی توسط پژوهشگران برای تفهیم و تبیین بهتر مفهوم مورد نظر ارائه می‌شده است.^{۴۳} از آن‌جا که این موارد ساختگی بوده و برای شفاف‌سازی مفاهیم به‌کار برده می‌شوند، ماهیت آن‌ها مورد انتقاد بوده است.

وجه اشتراک این مدل‌ها تعیین مفهوم، تعیین پایگاه‌های اطلاعاتی، جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی، ترکیب شواهد و تحلیل اطلاعات است. با وجود این، تفاوت‌هایی در پروتکل‌های انجام مطالعه مرور مفهومی وجود دارد که در نهایت، نتایج این مطالعات را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در نتیجه، پژوهشگران با توجه به هدف مرور مفهومی خود از یک روش مناسب استفاده می‌کنند. به‌عنوان مثال، Keenan به‌منظور تعریف عملیاتی مفهوم استقلال (Autonomy) برای نقش جدید پرستاری پیشرفته از مدل Walker و Avant استفاده کرد.^{۴۴} در مقابل، در مطالعه Brilowski و همکاران برای تبیین تکامل مفهوم مراقبت در پرستاری در بازه زمانی ۱۴ سال از روش Rodgers استفاده شد.^{۴۱}

بنابراین، ما با در نظر گرفتن نقاط قوت و ضعف مدل‌های پیشین مرور مفهومی، یک پروتکل اجرایی ساده و در عین حال جامع شامل سه مرحله (تعیین مفهوم، جست‌وجوی مفهوم و تعریف مفهوم) و هشت گام شامل انتخاب مفهوم، تعریف معیارهای ورود و خروج، انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی و استراتژی جست‌وجو، انتخاب و گزارش مطالعات با استفاده از فلوجارت، ارزشیابی اعتبار مطالعات انتخاب شده، استخراج اطلاعات مربوط به تعریف، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و معیارهای ارزشیابی مفهوم از مطالعات انتخاب شده، ترکیب داده‌های مطالعات و توسعه مدل مفهومی، و نتیجه‌گیری از یافته‌های سنتز شده، برای انجام یک مطالعه مرور مفهومی معرفی می‌کنیم (نمودار ۱).

مراحل و گام‌های انجام مطالعه مرور مفهومی با استفاده از یک مثال (مفهوم تعرفه خدمات بیمارستانی) در این قسمت توضیح داده می‌شود.^{۴۲} مرحله اول مطالعه مرور مفهومی (تعیین مفهوم) شامل دو گام است. ابتدا مفهوم موردنظر انتخاب می‌شود. مفهوم باید در رابطه با یک موضوع عملیاتی بوده و به توسعه دانش و تئوری حوزه مربوطه کمک کند. همچنین، شفافیت یا اجماع در مورد معنی یا کاربرد آن در زمینه مورد نظر وجود نداشته باشد. حوزه بررسی مفهوم نیز باید مشخص شود.

مفاهیم در زمینه‌های مختلف، معانی متفاوتی دارند. به‌عنوان مثال، مفهوم خستگی در حوزه‌های مهندسی، ورزش و سلامت، معانی متفاوتی دارند. مفهوم حتی ممکن است در یک حوزه نیز به‌طور اختصاصی تحلیل

بر فرهنگ لغت‌های فارسی و انگلیسی، از پایگاه‌های اطلاعاتی انگلیسی Science, Embase, Scopus, Web of Science, PubMed و Direct و پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی Magiran, Iranmedex, SID و موتورهای جست‌وجوگر Google scholar و Google برای یافتن منابع علمی استفاده شد.^{۴۲}

کلید واژه‌های مورد استفاده شامل Hospital price, Hospital tariff, Hospital payment, Medical fees, Health services pricing, Medical tariff و Health care tariff و معادل فارسی آن‌ها بوده است.

در جست‌وجوی اولیه تعداد ۴۰۹۹ مقاله یافت شد. مطالعات توسط دو نفر از محققان به صورت جداگانه مطالعه و ارزشیابی شدند. ابتدا، مطالعات فاقد متن کامل و تکراری حذف شدند، سپس، عنوان و چکیده مطالعات بررسی شدند. با حذف موارد غیر مرتبط، متن مقالات باقی‌مانده توسط بررسی شده و در نهایت، ارزشیابی کیفیتی مطالعات به دست آمده با استفاده از چک لیست ارزشیابی کیفیت Mitton انجام شد.^{۴۳} نمودار ۲ روند غربالگری و ارزشیابی مطالعات را نشان می‌دهد.

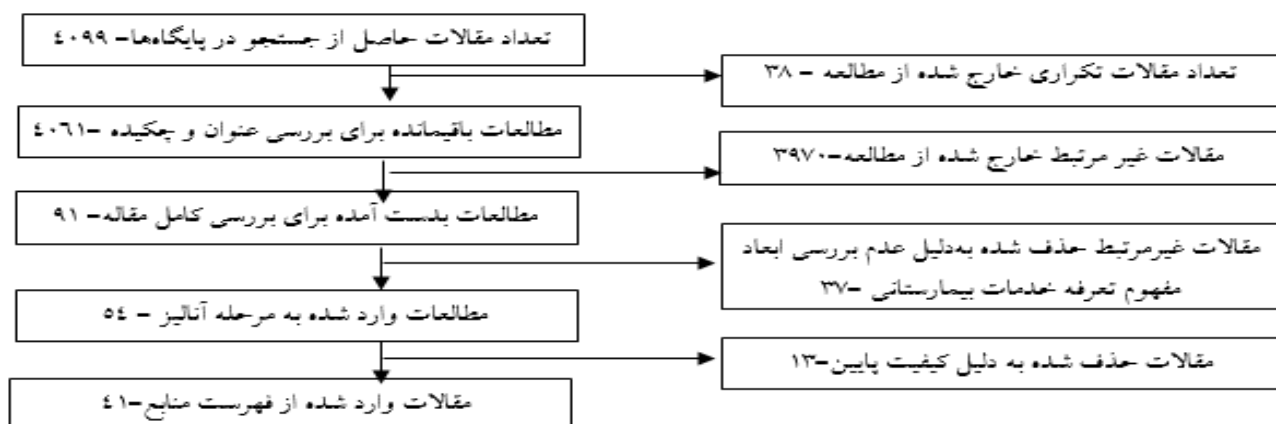
مرحله سوم مطالعه مرور مفهومی شامل دو گام توسعه مدل مفهومی با ترکیب اطلاعات به دست آمده و نتیجه‌گیری از اطلاعات به دست آمده است. یافته‌های پژوهش مرور مفهومی در قالب یک مدل مفهومی شامل پنج بعد تعریف، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و ارزشیابی مفهوم باید ارایه شود. بنابراین، اطلاعات مرتبط با این پنج بعد مورد نیاز برای تبیین مفهوم باید از مطالعات مربوطه گرفته شود.

پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی برای جست‌وجوی مقالات و مستندات مرتبط با مفهوم باید انتخاب شوند و استراتژی‌های جست‌وجو در این پایگاه‌های اطلاعاتی باید تعیین شوند. پایگاه‌ها و منابع اطلاعات مانند فرهنگ لغت‌ها و دایره‌المعارف‌ها باید به صورت منسجم تعیین شده تا بتوان به همه اهداف انجام مطالعه مرور مفهومی نظیر تعریف، تبیین، اجزا، ویژگی‌ها، کاربردها، مقایسه و توسعه مفهوم دست یافت.

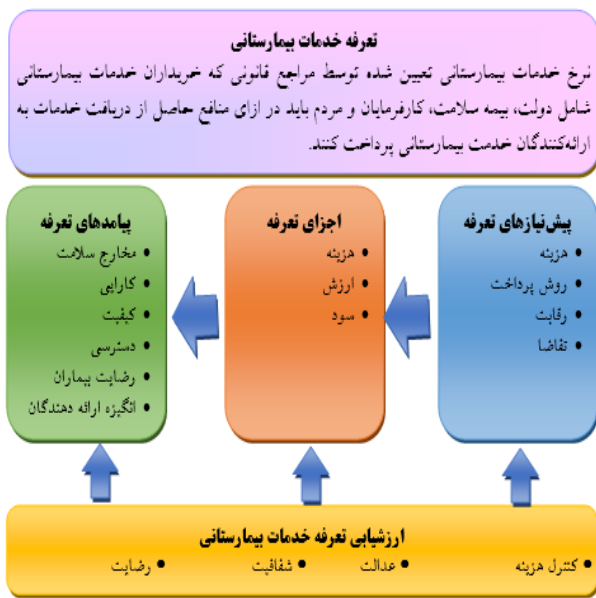
منابع اطلاعاتی باید به گونه‌ای انتخاب شوند که پژوهشگران و مطالعات کلیدی درباره مفهوم مورد نظر کامل شناخته شوند. با ایجاد یک راهنمای دستی یا جست‌وجوی فهرست کتابخانه‌ها می‌توان پایگاه‌های اطلاعاتی مورد نیاز را جست‌وجو و انتخاب کرد. با توجه به هدف مطالعه مرور مفهومی و براساس معیارهای ورود و خروج مورد نظر، مطالعات حاصل از جست‌وجو باید غربالگری و ارزشیابی کیفیتی شوند، اطلاعات آن‌ها استخراج و استفاده شود.

مطالعات باید براساس زمینه، زبان و سایر متغیرهای مهم غربالگری شوند. مطالعات به دست آمده باید با استفاده از ابزارهای معتبر ارزشیابی کیفیتی شوند. مطالعات باید از نظر وضوح اهداف و سوالات پژوهشی، مرور کامل ادبیات موضوعی، روش‌های جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها ارزشیابی شوند و مطالعات با کیفیت پایین از فرآیند بررسی مطالعه خارج شوند. در نهایت، فرآیند شناسایی، غربالگری و انتخاب مطالعات باید به‌طور خلاصه به صورت فلوجارت ارائه شود.

به عنوان مثال، در مرور مفهوم تعرفه خدمات بیمارستانی، علاوه

نمودار ۲: روند بررسی پایگاه‌ها و یافتن مقالات مرور مفهومی تعرفه خدمات بیمارستانی^{۴۲}

نمودار ۳: مدل مفهومی تعرفه خدمات بیمارستانی^{۴۲}

نویسندگان می‌توانند کیفیت مقالات را با استفاده از این چک لیست ارتقا دهند. داوران مجلات می‌توانند از چک لیست برای ارزشیابی مقالات مرور مفهومی استفاده کنند.

بحث

این پژوهش با هدف تبیین روش مرور مفهومی انجام شده است. در این مطالعه تاریخیچه مطالعه مرور مفهومی بیان شد. علاوه بر این، روش مطالعه مرور مفهومی، تعریف و کاربردهای آن توضیح داده شد. همچنین، یک پروتکل مناسب برای انجام مطالعه مرور مفهومی معرفی شد. در نهایت، ساختار یک مقاله مرور مفهومی توضیح داده شد و چک لیستی برای ارزشیابی کیفیت مطالعات مرور مفهومی ارائه شد.

در این پژوهش مطالعه مرور مفهومی یک مطالعه کیفی علمی، نظام‌مند و عینی تعریف شد که با تحلیل، ترکیب و تفسیر یافته‌های مطالعات اولیه و ثانویه به شناسایی و تبیین ابعاد، اجزا، ویژگی‌ها و کاربردهای یک مفهوم خاص و تعریف آن کمک می‌کند.

ابتدا یک تعریف عملیاتی برای مفهوم ارائه می‌شود. باید تعریف ارائه شده توسط پژوهشگران پیشین بیان و با ترکیب و تعدیل آن‌ها یک تعریف جامع، عملیاتی و کاربردی برای مفهوم مورد نظر ارائه شود. سپس، اجزا و ویژگی‌های مفهوم توصیف می‌شوند.

برای این منظور، باید به دنبال اجزا و ویژگی‌هایی باشیم که در مطالعات به تعداد زیاد بیان شده است. به دنبال آن، پیش‌نیازها، یعنی عوامل، وقایع یا حوادثی که پیش از وقوع مفهوم اتفاق می‌افتند و روی مفهوم مورد بررسی تاثیر می‌گذارند، شناسایی و توصیف می‌شوند. سپس، پیامدها یا متغیرها و عواملی که در نتیجه وقوع مفهوم مورد نظر اتفاق می‌افتند، توصیف می‌شوند. پیش‌نیازها و پیامدهای مفهوم مهم هستند. آن‌ها زمینه اجتماعی که مفهوم در آن استفاده می‌شود را تبیین می‌کنند. در نهایت، معیارها، شاخص‌ها و ابزارهای ارزشیابی مفهوم مورد نظر باید بیان شوند. همچنین، در صورت نیاز تعریف مفهوم با توجه به اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و معیارها بازنگری و توسعه یابد. در نهایت، نتیجه مطالعه مرور مفهومی باید به صورت تعریف مفهوم توسعه یافته، اجزای آن و کاربردهایش بیان شود.

از روش‌های تحلیل روایتی (Narrative analysis)، تحلیل موضوعی (Thematic analysis) و تحلیل چارچوبی (Framework analysis) می‌توان برای تحلیل داده‌های کیفی مطالعه مرور مفهومی استفاده کرد. از روش تحلیل روایتی برای قسمت‌های تعریف و ارزشیابی مفهوم، از روش تحلیل موضوعی برای قسمت اجزای مفهوم و از روش تحلیل چارچوبی برای قسمت‌های پیش‌نیازها و پیامدهای مفهوم استفاده می‌شود. پژوهشگر باید با دقت مقالات و مستندات را مطالعه کند تا داده‌هایی را جمع‌آوری کند که بتواند مفهوم مورد نظر را خوب تحلیل، تبیین، تعریف و تفسیر کند. به عنوان مثال، نمودار ۳ مدل مفهومی تعرفه خدمات بیمارستانی را نشان می‌دهد.

ساختار مقاله مرور مفهومی: مقالات مرور مفهومی باید دارای ساختار منسجم و اصولی باشند. یک مقاله مرور مفهومی دارای بخش‌های عنوان، چکیده، مقدمه، روش کار، یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری است (جدول ۳).

ارزشیابی کیفیت مقالات مرور مفهومی: چک لیستی برای ارزشیابی کیفیت مطالعات مرور مفهومی ارائه شده است (جدول ۴).

جدول ۳: ساختار یک مقاله مرور مفهومی

اجزای مقاله	توضیحات
عنوان	در عنوان باید عبارت مرور مفهومی ذکر شود.
چکیده	خلاصه مقاله باید شامل زمینه مطالعه، اهداف مطالعه، استراتژی جست‌وجو، روش‌های انتخاب، ارزیابی، تحلیل و سنتز شواهد، یافته‌های اصلی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات کاربردی باشد.
مقدمه	بیان مساله، شکاف‌های پژوهشی درباره مفهوم مورد نظر، علت انجام مطالعه و هدف از مرور مفهومی باید در مقدمه بیان شوند.
روش کار	دلیل استفاده از روش مطالعه مرور مفهومی، سوالات پژوهش، پروتکل انجام مرور مفهومی، تعیین کلید واژگان، معیارهای ورود و خروج مطالعات، پایگاه‌های داده‌های انتخابی برای جست‌وجو، استراتژی‌های جست‌وجو، روش ارزشیابی کیفیت و انتخاب شواهد، روش استخراج داده‌ها و روش تحلیل و ترکیب شواهد باید در قسمت روش کار مقاله بیان شود.
یافته‌ها	نمودار فرآیند انتخاب شواهد، توصیف مشخصات شواهد، بیان یافته‌های کلیدی با تمرکز بر تعریف مفهوم، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها، ارزشیابی و ارایه چارچوب مفهومی باید در قسمت نتایج مقاله ذکر شوند.
بحث	خلاصه نتایج با در نظر گرفتن اهداف مطالعه مرور مفهومی، مقایسه یافته‌های پژوهش با مطالعات مشابه، نقاط قوت، محدودیت‌ها و مسیرهای پژوهش آینده باید در قسمت بحث مقاله ذکر شوند.
نتیجه‌گیری	قسمت نتیجه‌گیری مقاله شامل نتیجه نهایی مطالعه و خلاصه پیشنهادهای کاربردی برای استفاده‌کنندگان نتایج مطالعه است.

مرور مفهومی یکی از روش‌های علمی انجام مطالعات ثانویه است که با روشن ساختن مرزهای یک مفهوم نسبت به سایر مفاهیم، جایگاه دقیق آن را در زمینه علمی مورد نظر تعیین می‌کند. مفهوم در این روش، در سطحی بالاتر از تعریف ساده لغوی آن بررسی می‌شود. مطالعه مرور مفهومی متفاوت از تحلیل اصطلاحی Terminological analysis است که با استفاده از لغت‌نامه یا دایره‌المعارف به بررسی معانی یک لغت پرداخته می‌شود. همچنین، از عبارات تحلیل مفهوم (Concept analysis)، تحلیل مفهومی (Conceptual review)، تحلیل مفهوم اصطلاحی (Terminological concept analysis) و تحلیل مفهومی سیستماتیک (Systematic concept analysis) هم استفاده می‌شود که بیشتر رویکرد ایستایی نسبت به مفهوم داشته و کمتر از روش عینی، علمی و نظام‌مند برای تبیین و تعریف یک مفهوم انتزاعی و مبهم برای توسعه نظریه استفاده می‌کنند.

مطالعه مرور مفهومی زمانی کاربرد دارد که پژوهشگر به دنبال تبیین و تعریف یک مفهوم، تعیین کاربردها و ویژگی‌های مفهوم و در صورت نیاز اصلاح و بهبود عملکرد آن مفهوم باشد. این نوع مطالعه، در حقیقت، پیش‌نیاز بسیاری از پژوهش‌های مروری و اصیل است. تحلیل مفهوم به پژوهشگر کمک می‌کند تا تمام جنبه‌های مفهوم را شناسایی کند. پژوهشگر برای این منظور باید مفهوم را به اجزایی نظیر خصوصیات، پیش‌نیازها و پیامدها تقسیم کند و با تبیین آن‌ها، یک مفهوم انتزاعی را به مفهومی ملموس‌تر تبدیل کند.

تعیین اجزا و ویژگی‌های یک مفهوم که موجب تمایز آن از سایر مفاهیم مشابه می‌شود، در حقیقت، تفاسیر جدیدی در مورد مفهوم ارایه می‌کند. در نتیجه، پژوهشگر با این اقدام می‌تواند به عملیاتی کردن مفهوم و ارزشیابی و سنجش آن در مراحل بعدی تحقیق اقدام کند. مرور مفهومی روش پژوهش مناسبی برای به دست آوردن درک و وضوح بهتر در مورد یک پدیده است. همچنین، مطالعه مرور مفهومی در مطالعات همبستگی و تجربی که پژوهشگر به دنبال بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش است، با شفاف‌سازی و تبیین مفاهیم به بهبود کیفیت و تعمیم‌پذیری نتایج مطالعات کمک می‌کند.

تحلیل مفهوم و مرور مفهومی مرحله مهمی در توسعه تئوری است. پژوهشگران برای توسعه یا آزمون یک تئوری باید مفاهیم مورد بررسی یا اندازه‌گیری را تعریف کنند. مفهوم از اجزایی ساخته شده است که تعریف آن را ممکن می‌سازد. عدم تعریف مفاهیم منجر به تضعیف مطالعه و در نتیجه، کیفیت پایین یافته‌های آن خواهد شد.

مطالعات مرتبط با توسعه دانش باید با درک دانش موجود و توسعه فهم ادراکی پدیده مورد مطالعه شروع شود. مطالعات مرور مفهومی با ترکیب دانش موجود در موضوعی خاص منجر به توسعه مفاهیم پیچیده و حتی ارایه ایده‌های کاملاً جدید شود.

مطالعه مرور مفهومی زمانی کاربرد دارد که پژوهشگر به دنبال تبیین و تعریف یک مفهوم، تعیین کاربردها و ویژگی‌های مفهوم و در صورت نیاز اصلاح و بهبود عملکرد آن مفهوم باشد. این نوع مطالعه، در حقیقت، پیش‌نیاز بسیاری از پژوهش‌های مروری و اصیل است. تحلیل مفهوم به پژوهشگر کمک می‌کند تا تمام جنبه‌های مفهوم را شناسایی کند. پژوهشگر برای این منظور باید مفهوم را به اجزایی نظیر

جدول ۴: چک لیست ارزشیابی مطالعه مرور مفهومی

ردیف	بخش	گویه
۱		عنوان مقاله کوتاه، گویا، واضح و حاوی کلید واژه‌های مهم است.
۲	عنوان	عنوان مقاله بیان‌گر کامل پژوهش صورت گرفته است.
۳		عبارت "مرور مفهومی" در عنوان مقاله آمده است.
۴	چکیده	مفهوم مورد مطالعه، اهداف مطالعه، روش مطالعه، روش مطالعه پروتکل انجام مطالعه، بازه زمانی جست‌وجو، پایگاه‌های داده‌ای، استراتژی‌های جست‌وجو، روش‌های ارزیابی، انتخاب، تحلیل و ترکیب شواهد، یافته‌های اصلی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات کاربردی بیان شده است.
۵		تعداد کافی کلید واژه مهم و مرتبط با موضوع پژوهش ارائه شده است.
۶		حوزه پژوهش، مفهوم مورد نظر و مفاهیم مرتبط به روشنی بیان شده است.
۷	مقدمه	بیان مساله و ضرورت انجام مطالعه بیان شده است.
۸		اهداف پژوهش به وضوح مشخص شده است.
۹		علل استفاده از روش مطالعه مرور مفهومی توضیح داده شده است.
۱۰		پروتکل انجام مرور مفهومی ارائه و توضیح داده شده است.
۱۱		پایگاه‌های داده‌ای برای جست‌وجو و استراتژی‌های جست‌وجو بیان شده است.
۱۲	روش کار	معیارهای ورود و خروج مطالعات به روشنی تشریح شده است.
۱۳		روش استخراج داده‌ها توضیح داده شده است.
۱۴		روش تحلیل داده‌ها و ترکیب شواهد توضیح داده شده است.
۱۵		نمودار فرآیند انتخاب شواهد با جزئیات حذف مقالات بیان شده است.
۱۶		ارزشیابی کیفیت مطالعات با استفاده از چک لیست معتبر انجام شده است.
۱۷		اطلاعات عمومی مرتبط با مطالعات احصا شده بیان شده است.
۱۸		تعریف کامل و جامعی از مفهوم با تحلیل و ترکیب تعاریف مفهوم در سایر مطالعات ارائه شده است.
۱۹		اجزا و ویژگی‌های مفهوم به درستی تعیین شده است.
۲۰	یافته‌ها	پیش‌نیازهای مفهوم شناسایی و توضیح داده شده است.
۲۱		پیامدهای مفهوم شناسایی و توضیح داده شده است.
۲۲		معیارها و شاخص‌های ارزشیابی مفهوم شناسایی و توضیح داده شده است.
۲۳		یافته‌های پژوهش هدف مطالعه را تأمین می‌کند.
۲۴		خلاصه‌ای از نتایج با در نظر گرفتن اهداف مطالعه ارائه شده است.
۲۵	بحث	یافته‌های پژوهش با مطالعات مشابه مقایسه شده است.
۲۶		نقاط قوت و محدودیت‌های پژوهش بیان شده است.
۲۷		مسیرهای پژوهش آینده مشخص شده است.
۲۸		نتیجه نهایی مطالعه و خلاصه پیشنهادهای کاربردی برای استفاده‌کنندگان نتایج مطالعه بیان شده است.
۲۹	نتیجه‌گیری	حمایت مالی مطالعه (در صورت وجود) بیان شده است.
۳۰		تعارض منافع نویسندگان مقاله ذکر شده است.

با تعیین معیارهای ورود و خروج مشخص و معتبر به خواننده اطمینان داده می‌شود که ادبیات موجود به درستی بررسی شدند و روایی و پایایی مطالعه را افزایش می‌دهد. در این پژوهش یک پروتکل هشت مرحله‌ای برای انجام مرور مفهومی معرفی شد که عبارتند از تعیین مفهوم، تعریف معیارهای ورود و خروج، تعیین استراتژی جست‌وجو و پایگاه‌های اطلاعاتی، انتخاب و گزارش مطالعات با استفاده از فلوجارت، ارزشیابی اعتبار مطالعات انتخاب شده، استخراج

مطالعه مرور مفهومی یک روش علمی پژوهش برای تبیین و تعریف مفاهیم است. بنابراین، مثل هر روش پژوهشی باید از روش علمی معتبر برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها برخوردار باشد. برای اطمینان از دستیابی به اهداف مطالعه مرور مفهومی باید از یک روش علمی (Scientific)، نظام‌مند (Systematic) و عینی (Objective) استفاده شود تا اطمینان یابیم که جست‌وجوی جامعی و به درستی صورت گرفته است.

مورد نظر هستند. به عبارتی، تغییرات مفهوم منجر به تغییرات کمی و کیفی آن‌ها خواهد شد. در نهایت، معیارها، شاخص‌ها و ابزارهای سنجش مفهوم منجر به عملیاتی شدن مفهوم و توسعه تئوری‌ها خواهد شد. انجام مرور مفهومی و به‌کارگیری این مدل مفهومی منجر به توسعه مفهوم خواهد شد.

مدل پیشنهادی برای انجام مطالعه مرور مفهومی ساده و در عین حال جامع و هدفمند برای استفاده در نظام سلامت است. استفاده از روش نظام‌مند برای جست‌وجو در منابع اطلاعاتی برای شناسایی و تبیین اجزا و ویژگی‌های اصلی مفهوم و تفاوت آن با مفاهیم مشابه، ارایه تعریف علمی و عملیاتی از مفهوم و معیارهای ارزشیابی آن و در نهایت، شناسایی پیش‌نیازها و پیامدهای مفهوم به‌طور هدفمند پژوهشگر را در توسعه یا تعدیل تئوری‌ها کمک می‌کند. در این روش زمینه اجتماعی مفهوم بهتر تبیین می‌شود و دانش موضوعی مورد نظر توسعه می‌یابد. همچنین، کاربردهای مفهوم به وضوح مشخص خواهد شد.

سپاسگزاری: این مقاله حاصل پایان‌نامه تحت عنوان "طراحی الگوی تعرفه‌گذاری خدمات و مراقبت‌های بیمارستانی در ایران" در مقطع دکترای تخصصی اقتصاد سلامت در سال ۱۳۹۷ و کد ۹۶۱۱۴۳۴۰۰۲ می‌باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران اجرا شده است. نویسندگان از داوران گرامی که با نظرات ارزشمند خود به ارتقای کیفیت مقاله کمک کردند، تشکر و قدردانی می‌کنند.

اطلاعات مربوط به تعریف، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و معیارهای ارزشیابی مفهوم از مطالعات انتخاب شده، ترکیب داده‌های مطالعات و توسعه مدل مفهومی و نتیجه‌گیری از یافته‌های سنتز شده است.

اگرچه توالی مشخصی برای انجام مرور مفهومی در این مدل ارایه شده است، ولی، پژوهشگر در صورت نیاز می‌تواند به مراحل پیشین برگردد و داده‌های لازم را برای تبیین بهتر مفهوم جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر کند.

در این پژوهش یک مدل مفهومی شامل پنج بعد تعریف، اجزا، پیش‌نیازها، پیامدها و معیارهای ارزشیابی مفهوم ارایه شده است. این مدل مفهومی نقشه ساختاری مفهوم را ترسیم می‌کند که به شفاف‌سازی و فهم بهتر مفهوم کمک می‌کند.

اجزای مفهوم نقش به‌سزایی در فهم معنای مفهوم و تفاوت قایل شدن بین آن و سایر مفاهیم نزدیک به آن دارد. تعریف مفهوم با استفاده از اجزای اصلی مفهوم باید صورت گیرد. پیش‌نیازهای (الزامات) مفهوم عواملی هستند که بر مفهوم مورد نظر اثر می‌گذارند و منجر به تغییر کمی و کیفی مفهوم می‌شوند. پیش‌نیازها عوامل مقدم بر وقوع مفهوم هستند. این عوامل پیش از وقوع مفهوم مورد نظر باید وجود آیند. در مقابل، پیامدهای مفهوم عواملی هستند که تحت تاثیر مفهوم مورد نظر قرار می‌گیرند و در نتیجه، بروز مفهوم اتفاق می‌افتند.

پیامدهای مفهوم نشان دهنده اثرات و عواقب احتمالی مفهوم

References

- Morse JM, Hupcey JE, Mitcham C, Lenz ER. Concept analysis in nursing research: a critical appraisal. *Sch Inq Nurs Prac* 1996;10(3):253-77.
- Walker LO, Avant KC. Strategies for theory construction in nursing: Pearson/Prentice Hall Upper Saddle River, NJ; 2005.
- Furner J. Conceptual analysis: A method for understanding information as evidence, and evidence as information. *Arch Sci* 2004;4(3):233-65
- Fawcett J. Thoughts on concept analysis: multiple approaches, one result. *Nurs Sci Q* 2012;25(3):285-7.
- Rodgers BL, Knafel KA. Concept development in nursing: Foundations, techniques, and applications. Philadelphia, PA: Saunders. 1993.
- Rodgers BL, Jacelon CS, Knafel KA. Concept Analysis and the Advance of Nursing Knowledge: State of the Science. *J Nurs Scholarsh* 2018;50(4):451-9.
- Beckwith S, Dickinson A, Kendall S. The "con" of concept analysis: a discussion paper which explores and critiques the ontological focus, reliability and antecedents of concept analysis frameworks. *Int J Nurs Stud* 2008;45(12):1831-41.
- Cronin P, Ryan F, Coughlan M. Concept analysis in healthcare research. *Int J Ther Rehabil* 2010;17(2):62-8.
- Mosadeghrad A, Sh TR, Afshari A, Isfahani P. Health financing system indicators: A scoping review. *Hakim Health Sys Res* 2020;20:353-66. [in Persian]
- Arksey H, O'Malley L. Scoping studies: towards a methodological frame Arksey H, O'Malley L. Scoping studies: towards a methodological framework. *Int J Soc Res Methodol* 2005;8(1):19-32.
- Holstein JA, Gubrium JF. Varieties of narrative analysis. Sage Publications; 2011.
- Wilson J. Thinking with concepts: Cambridge University Press; 1963.
- Morse JM. Exploring the theoretical basis of nursing using advanced techniques of concept analysis. *Adv Nurs Sci* 1995;17(3):31-46.
- Chinn P, Kramer M. Theory and nursing: A systematic approach (pp. 182-183). St Louis: CV Mosby. 1991.
- Audi R. The applications of conceptual analysis. *Metaphilosophy* 1983;14(2):87-106.
- Sartori G. Guidelines for concept analysis. Social science concepts: A systematic analysis. Scandinavian political Science:1984:15-85.

17. Kemp VH. Concept analysis as a strategy for promoting critical thinking. *Journal of Nursing Education*. 1985;24(9):382-4.
18. Marsh, G. Refining an emergent life-style change theory through matrix analysis. *Advance Nursing Science*. 1990; 12(3): 41–52.
19. Coombs JR & Daniels LB. Philosophical inquiry: Conceptual analysis. In E. C. Short (Ed.), *Forms of curriculum inquiry* (pp. 27–42). Albany, NY: SUNY Press. 1991.
20. McKenna, H. *Nursing Theories and Models*. Routledge, London. United Kingdom. 2006.
21. Suonuuti, H. Concept analysis as a working method. *Toimikunnista termitalkoisiin*. 1999;25:29-42.
22. Knafl K, Deatrick J. Knowledge Synthesis and Concept Development in Nursing. In Rodgers, B., Knafl, K. (eds.) *Concept Development in Nursing. Foundations, Techniques and Applications*. 2nd ed. WB Saunders, Philadelphia: (39-54). 2000.
23. Rew L. beyond Concept Analysis in Holistic Nursing *Journal of Holistic Nursing*. 2004;22 (2):95-96
24. Penrod J, Hupcey JE. Concept advancement: extending science through concept-driven research. *Research and Theory for Nursing Practice*. 2005;19(3):231-41.
25. Machado A, Silva FJ. Toward a richer view of the scientific method: The role of conceptual analysis. *American Psychologist*. 2007;62(7):671.
26. Cronin P, Ryan F, Coughlan M. Concept analysis in healthcare research. *International journal of therapy and rehabilitation*. 2010;17(2):62-8.
27. Petocz A, Newbery G. On conceptual analysis as the primary qualitative approach to statistics education research in psychology. *Statistics Education Research Journal*. 2010;9(2): 123-145.
28. Nuopponen A. Methods of concept analysis-a comparative study. *LSP Journal-Language for special purposes, professional communication, knowledge management and cognition*. 2010;1(1): 4-12.
29. Dowling M, Beauchesne M, Farrelly F, Murphy K. Advanced practice nursing: a concept analysis. *International Journal of Nursing Practice*. 2013;19(2):131-40.
30. Bennett K. Conceptual analysis and its limits. *Philosophic Exchange*. 2017;46(1):1-12.
31. Spigelmyer PC, Hupcey JE, Smith CA, Loeb SJ, Kitko L. Resistiveness to care as experienced by family caregivers providing care for someone with dementia. *Journal of Nursing Scholarship*. 2018;50(1):36-46.
32. Mains ED. Concept clarification in professional practice—dignity. *Journal of advanced nursing*. 1994;19(5):947-53.
33. Henneman EA, Lee JL, Cohen JI. Collaboration: a concept analysis. *Journal of advanced Nursing*. 1995;21(1):103-9.
34. Picht H, Draskau J. Terminology: an introduction. 2nd editor: University of Surrey, Department of Linguistic and International Studies; 1985.
35. Teasdale K. The concept of reassurance in nursing. *Journal of Advanced Nursing*. 1989;14(6):444-50.
36. Schwartz-Barcott D. & Kim S. An expansion and elaboration of the hybrid model of concept development. In *Concept Development in Nursing and Foundations, Techniques and Application* (Rodgers B. & Knafl K., eds), W.B. Saunders, Philadelphia, PA, 1993; pp. 129–159.
37. Morse J.M. Exploring pragmatic utility: concept analysis by critically appraising the literature. In: *Concept Development in Nursing: Foundations, Techniques, and Applications* 2nd edn. 2000: pp. 333–352.
38. Jabareen Y. Building a conceptual framework: philosophy, definitions, and procedure. *International journal of qualitative methods*. 2009;8(4):49-62.
39. Weaver K, Mitcham C. Nursing concept analysis in North America: state of the art. *Nursing Philosophy*. 2008;9(3):180-9.
40. Keenan J. A concept analysis of autonomy. *Journal of advanced nursing*. 1999;29(3):556-62.
41. Brilowski GA, Cecilia Wendler M. An evolutionary concept analysis of caring. *Journal of advanced nursing*. 2005;50(6):641-50.
42. Mosadeghrad AM, Isfahani P, Karimi F. Hospital service tariff: a conceptual analysis. *Hakim Health System Research*. 2020; 23(2): 246-259.
43. Mitton C, Adair CE, McKenzie E, Patten SB & Wayne Perry B. Knowledge transfer and exchange: Review and synthesis of the literature. *Journal of Milbank Quarterly* 2007; 85(4): 729-68.

Methodology of conceptual review in the health system

Abstract

Received: 08 Oct. 2021 Revised: 15 Oct. 2021 Accepted: 14 Mar. 2022 Available online: 21 Mar. 2022

Ali Mohammad Mosadeghrad
Ph.D.¹
Mahnaz Afshari Ph.D.²
Fereshteh Karimi Ph.D. student^{3*}

1- Health Information Management
Research Center, School of Public
Health, Tehran University of
Medical Sciences, Tehran, Iran.

2- Social Determinants of Health
Research Center, Saveh University
of Medical Sciences, Saveh, Iran.

3- Department of Health
Management and Economics,
School of Public Health, Tehran
University of Medical Sciences,
Tehran, Iran.

* Corresponding author: Department of
Health Management and Economics,
School of Public Health, Tehran
University of Medical Sciences, Tehran,
Iran.
Tel: +98-21-88989129
E-mail: fereshtek69@gmail.com

Background: Conceptual review is a creative research method for generating new knowledge in the context of a vague and complex concept that helps to explain and clarify the concept, its components and its relation to related concepts. This study aimed to explain the methodology of conceptual review in the health system.

Methods: Articles related to the conceptual research method were searched and collected in four databases (i.e., PubMed, Scopus, Embase, Science Direct) and two search engines (e.g., Google and Google Scholar) between January 1950 and September 2021. Finally, 83 articles were selected for final review and analyzed through narrative analysis.

Results: This study was conducted using scoping review between October and December 2021. The conceptual review study is a systematic, scientific and objective inquiry that helps to identify and explain the dimensions, components, features and applications of a particular concept by defining, synthesizing and interpreting the findings of studies. It results in clarification of the meaning of concepts. An eight- steps protocol was introduced for conceptual review including concept selection, entry and exit criteria definition; selection of databases and search strategies; selection and reporting of studies using flowcharts; evaluating the validity of selected studies; extracting information about the definition, components, antecedents, consequences and evaluation criteria of the concept from selected studies, synthesizing data and developing a conceptual model and drawing conclusions from the synthesized findings. In addition, the structure of a conceptual review article was described and a checklist for evaluation of a conceptual review study was introduced.

Conclusion: A conceptual review study is a method that defines the concept by searching for scientific sources about a concept and their comprehensive review, explaining their characteristics, antecedents, consequences and applications to determine the position of the concept beyond their vocabulary definition. The conceptual review helps to develop existing theories by identifying the components of a complex concept and its antecedents and consequences and establishing a logical connection between them.

Keywords: conceptual review, health system, methodology.